

Literatúra po roku 1945

- **Historicko-spoločenský kontext:**

- 2.svetová vojna ovplyvnila celý svet po stránke politickej, spoločenskej, kultúrnej i umeleckej
- svet sa rozdelil na západný a východný blok
- západný svet a USA v literatúre experimentovali, no v ZSSR a vo východnom bloku bol nastolený iba jeden možný umelecký smer – socialistický realizmus

- **Hlavné znaky:**

- tematika vojny, sociálna tematika, reakcia na spoločenskú situáciu, existenčné otázky
- vznik nových umeleckých smerov, prúdov
- využívanie vnútorného monológu, prvky absurdity, prelínanie žánrov
- dominuje próza !!! – píšú sa najmä romány
- vzniká antiromán, epické divadlo, psychologická dráma, absurdná dráma

- **Alberto Moravia**

- autor židovského pôvodu
- vo svojej tvorbe si všíma predovšetkým krach vzťahov, úpadok rodín, vplyv nudy na konanie človeka, ale i sexualitu

- **RIMANKA**

- existencialistický, introspektívny román
- obraz jednoduchých ľudí v Ríme počas fašistického režimu (zatýkanie, výsluchy, praktiky fašistickej polície, antifašistické hnutia)
- hlavnou postavou je Adriana = chudobné dievča, ktoré sa túži dobre vydať a žiť čestne
- Adriana si neskôr uvedomí, že nie je možné žiť čestne, ináč by bola chudobná ako jej matka
- snaží sa presadiť ako tanečnica a modelka

- náhla túžba po peniazoch ju donúti k tomu, že sa stane prostitútkou
- ženská postava je silná, nenechá sa zlomiť negatívnymi vplyvmi okolia, zachráni ju vedomie materstva (zostáva tehotná s vrahom)
- Adriana konštatuje: "Všetci ľudia bez výnimky sú hodní súcitu, už len preto, že žijú a trpia!"
- román je introspektívny a existencialistický (všetky postavy sú nešťastné, zúfale, plné strachu)

- **Rudolf Jašík**

- do literatúry vstúpil ovplyvnený naturizmom (v prvom románe bohaté opisy kysuckej prírody) a nadrealizmom (poézia)
- témy: príroda, sociálne námety, Kysuce, 2. svetová vojna (nevenuje sa ale SNP)

- **NÁMESTIE SV. ALŽBETY**

- román
- Nitra, leto a jeseň 1941
- v tomto románe sa v slovenskej literatúre prvýkrát rieši otázka deportácií, arizácie a židovstva
- lyrizujúci charakter (dialóg s neživými predmetmi – slnkom, vežou, gaštanom)
- biblická symbolika v názvoch kapitol (Posledná večera, Nesvätý Ján Krstiteľ)
- názov = všetky postavy žijú v blízkosti Námestia sv. Alžbety
- hlavné postavy = Igor (proletár) a Eva (Židovka) - Igor plní dejotvornú funkciu, mení sa z chlapca na muža
- Igor sa zoznámi s Evou a zaľúbia sa. Eva má ako Židovka nakázané nosiť žltú hviezdu, Igor jej ju dáva neustále dole. Chce ju dať pokrstiť. Prichádza teda za farárom, ktorý od neho pýta peniaze. Igorov kamarát Žltý Dodo vstupuje medzičasom do Hlinkovej gardy a začne udávať Židov, lebo za každého dostane 100 korún. Igorovi sa podarí zohnať peniaze, s Evou idú za kňazom, ktorý krst odmieta, pretože Eva bola zaradená do zoznamu deportovaných. Vojaci SS zhromaždia všetkých Židov na deportáciu. Eva je zastrelená nemeckými vojakmi, keď chce odniesť mŕtve dieťa, aby ho neudupali. Igor sa rozhodne pomstiť a zabije Flórika (miestny holič, člen

Hlinkovej gardy, typický výtvar režimu). Trápi ho vina a chce sa utopiť v rieke. Zabráni mu v tom Maguš. Dielo končí tým, ako vedie Igora tmou, ale chce mu ukázať, že existuje svetlo, aj keď bude žiť bez svojej lásky.

- **František Hečko**

- je známy ako románopisec, do literatúry však vstupoval ako básnik
- je básnikom a prozaikom slovenského sedliactva
- svojou tvorbou sa radí k smeru socialistický realizmus

- **ČERVENÉ VÍNO**

- generačný román
- ktorý zachytáva osudy rodiny Habdžovcov
- má autobiografické prvky a opisuje život obyčajných ľudí bojujúcich s prírodnými katastrofami, nepriazňou osudu na začiatku 20.storočia
- dej je lokalizovaný na západ SK, do vinohradníckej oblasti
- román pozostáva z troch častí:
 - vprvej časti ŽIVLY sa mladá rodina Habdžovcov, ktorá odchádza do Vlčindola, pokúša zaradiť do nového prostredia, bojujú nielen s prírodou, ale i nepriazňou okolia
 - druhá časť HRDINKA A HRDINČA sa odohráva počas 2.svet. vojny, v centre príbehu je Kristína Habdžová a jej syn Marek
 - tretia časť MAREK A LUCIA zachytáva dospievanie a štúdium Mareka, autor napokon príbeh uzatvára jeho sobášom s Luciou

- **DREVENÁ DEDINA**

- modelová ukážka socialistického realizmu a schematizmu
- spracúva problematiku združstevňovania dedín v rokoch 1945 až 1948

- **Ladislav Mňačko,,**

- Píšem len o tom, čo som na vlastné oči videl, čo som na vlastné uši počul, to je nakoniec povinnosť každého spisovateľa.
- zúčastnil sa vojny, SNP, dostal sa do koncentračného tábora, nakoniec emigroval

- do literatúry priniesol beletristickú reportáž: dejovosť, psychologický moment, štylizovaný dialóg, vnútorný život postáv

- **Ako chutí moc**

- román
- pripomína politický pamflet (kvôli tomuto dielu musel Mňačko emigrovať)
- koncipovaný ako retrospektívna mozaika spomienok fotografa Franka, ktorý je zároveň rozprávačom príbehu, na mŕtveho (hodnotí životný osud bývalého revolucionára a odbojára, neskôr dôležitého politického činiteľa)
- dej sa odohráva v priebehu niekoľkých dní veľkolepého štátneho pohrebu, počas ktorého Frank plní funkciu fotografa
- nepoznáme meno mŕtveho, mesto a ani štát, v ktorom sa román odohráva
- do domu smútku prichádzajú desiatky ľudí, aby sa mŕtvemu poklonili
- považujú to za povinnosť, ináč im je zosnulý ľahostajný (jediný, kto sa mu chce úprimne pokloniť je jeho syn, ktorého paradoxne nev pustia dovnútra)
- myšlienka = moc kazí ľudí, neobmedzená a nekontrolovateľná moc rozkladá človeka mravne, ľudsky aj politicky

- **Smrť sa volá Engelchen**

- román
- autobiografické prvky, lebo sám autor bol členom partizánskej skupiny a zranili ho tak, ako románového hrdinu
- hlavné postavy = Volod'a (t.j. autor), partizánsky veliteľ Nikolaj, Židovka Marta
- postavy nie sú hrdinami, ale obeťami, ktoré podliehajú depresiám
- partizáni = objektívne zobrazenie, obyčajní ľudia, ktorí tiež robia chyby a majú strach
- ústredný motív = motív viny
- partizáni sa rozhodnú opustiť Ploštinu, osadu na kopaničiach, ktorej obyvatelia im celé týždne poskytovali stravu, prístrešok a domov
- niekoľko hodín po ich odchode ju obsadí nemecké trestné komando a zaživa upáli 27 chlapov

- partizáni, úvedomujúc si, že spôsobili túto tragédiu, cítia svoju nepriamu zodpovednosť
- **Alfonz Bednár**
 - diela sú vystavané na kontraste prítomnosť-minulosť
 - prvý slovenský spisovateľ, ktorý nezobrazoval SNP čiernobielo, teda Nemci sú zlí a naši partizáni a Rusi dobrí
- **Kolíška**
 - novela
 - je tzv. retrospektívou v retrospektíve, prítomnosť sa prelína s minulosťou a spomienkami postáv
 - autor v diele zachytil priebeh súdnych procesov na začiatku 50-tych rokov a obdobie združstevňovania
 - príbeh rámcuje Zita Černeková, ktorá počúva v rádiu proces s Majerským, na ktorom svedčí aj jej manžel Mišo Černeš, a popritom si začne na neho spomínať
 - jadrom príbehu sa stáva epizóda z SNP, keď do Zitinho domu neplánovane príde partizán Majerský
 - Zita ho ukrýva a vynoria sa jej spomienky na ich zoznámenie a lúboštný vzťah
 - Píše sa rok 1952 a Zita Černeková počúva v rádiu vysielanie procesu s nepriateľmi socialistického zriadenia. Jedným z triednych nepriateľov má byť aj Jozef Majerský, obvinený zo zrady, sabotáže a kulactva. Zitin manžel Mišo Černeš, bývalý veliteľ partizánov, svedčil v procese proti Majerskému a jeho výpovede tiež čítajú v rádiu. Zita si uvedomuje, že jeho svedectvo je nepravdivé a spomína na udalosti z roku 1945. Začiatkom roka obsadili dedinu Nemci. Zita bola sama s dieťaťom, keďže manžel bol u partizánov. Príbuzných partizánov a tých, čo im pomáhali, Nemci pozabíjali a ich domy podpálili. Zita nefigurovala na gardistickom zozname, a tak bola aj s dieťaťom v bezpečí. Jednej noci bdela nad chorým dieťaťom a objavil sa Jozef Majerský, žiadajúc o úkrytie. Zita ho najprv prosila, aby odišiel, ale nakoniec napriek strachu o seba i dieťa Majerskému úkryt poskytla a ukryla ho v izbe pod perinou. Majerský sa pridal k partizánom len preto, aby mal po vojne nejaké zásluhy. Veliteľom skupiny bol práve Zitin manžel Mišo. Keď Majerský ochorel silným zápalom očí, rozhodol sa, že opustí partizánov. Po

ukrytí začal uvažovať o Zite a o tom, ako sa voči nej previnil i do akého nebezpečenstva ju teraz dostal. Zita spomínala na udalosti pred vojnou, kde ju Majerský ako správca na veľkostatku zvedol a nechal tehotnú. Zita následne potratila a po smrti manžela Ragulu sa vydala za starého mládenca Miša Černeka. Zitine spomienky prerušili Nemci, ktorí vtrhli do chalupy, lebo zvuk kolísky pripomenul veliteľovi SS zvuk jeho rodného mlyna. Nemci boli k Zite hrubí, nútili ju neustále kolísať kolísku a ponižovali ju. Zita ušla do izby s volaním o pomoc Majerského. Ten však medzitým pod návalom výčitiek svedomia ušiel a začal po Nemcoch strieľať. Potom doniesli do domu dvoch mŕtvych a troch ranených i Majerského. Zita po rokoch vytýka pri rádiu manželovi nepravdivú výpoveď. Socialistický súd ho teraz odsúdil na 12 rokov väzenia a stratu majetku. Mišo sa bráni, že k výpovedi bol prinútený strachom o Zitu a syna. Na súde potom povedal pravdu, ale už nebola braná do úvahy. Zita už nevie, či môže mužovi veriť, má podozrenie, že vypovedal krivo zo žiarlivosti

- **Sklený vrch**

- obdobie SNP (minulosť) a stavba hydrocentrály (prítomnosť)
- hlavná hrdinka: Ema Klaasová, v diele sa rieši jej vzťah k 3 mužom
- román napísaný denníkovou formou v 1.os.sg

- **Alexander Solženicyn**

- nositeľ Nobelovej ceny za literatúru
- 2 a pol roka strávil v gulagu, potom vyhnanstvo v Kazachstane, neskôr bol rehabilitovaný, mohol publikovať, násilne vyhostený z vlasti, opäť späť do Ruska
- najvyššie štátne vyznamenanie
- zomrel vo veku 90 rokov vr.2008

- **Jeden deň Ivana Denisoviča**

- zachytáva jeden deň väzňa v pracovnom tábore (gulag), kde ľudí trápi zima a nedostatok jedla
- novela je rámčovaná zobúdením sa o 5.00 a úložením k spánku
- autor dokumentárnym spôsobom zachytáva každý krok nespravodlivo odsúdeného Ivana Denisoviča Šuchova, ktorý ťažko pracuje na stavbe

- novela zobrazuje surovosť dozorcov a zlé životné podmienky v gulagoch / ponižovanie človeka je v táboře zákonom
- idea: Aj napriek trápeniam, nespravodlivosti systému, zlobe...by mal človek vedieť vyťažiť z čoho i len jednej, nepatrnej chvíle šťastia. Naozaj šťastným je človek len vtedy, keď dokáže v nešťastí vidieť aj kúsok šťastia a vtedy keď vie mať radosť z drobných vecí, ktoré sa ukrývajú pod rúškom zla, nespravodlivosti a skazenosti

- **Súostrovie Gulag**

- pokus o umelecké rozprávanie
- dielo je s častí autobiografické
- opisuje koncentračné tábory, likvidáciu nepohodlných jednotlivcov a národov
- autor píše o otrockej práci väzňov na stavbách = ide o memento pre celý svet, aby nedopustil diktátorstvo, tyranu a pošliapanie ľudských práv